

Dr. sc. Ive Mažuran rođen je 1928. godine u Brušanima nedaleko od Gospića. Djetinjstvo je proveo u Karlobagu, gdje je završio osnovnu školu. U Osijek se s obitelji doselio sredinom ožujka 1942. godine. U Osijeku je nastavio polaziti gimnaziju do kraja 1945. godine, kada je bio prisiljen napustiti nastavu. Gimnaziju je nastavio pohađati u Požegi, Karlovcu i konačno u Zagrebu, gdje je maturirao. Studij povijesti upisao je u Zagrebu, a već je 1948. godine izbačen s fakulteta. Diplomirao je krajem 1953. godine.

U Muzeju Slavonije u Osijeku zaposlio se 1954. godine na mjestu kustosa povijesnog odjela. Na nagovor dr. Kamila Firingera, tadašnjeg ravnatelja Historijskog arhiva u Osijeku, prešao je 1960. godine u arhiv, gdje je do 1969. godine radio kao arhivist, a od 1969. do 1970. godine bio je ravnatelj. Uslijed političkih progona 1970. godine preselio se u Zagreb i počeo raditi u Školskoj knjizi kao glavni urednik izdanja za društvene znanosti. Povijest je doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1990. godine. Čitav svoj istraživački rad posvetio je istraživanju povijesti Osijeka i Slavonije te je slavonsku historiografiju obogatio s dotad nepoznatim izvorima, omogućivši time kvalitetnije i bolje istraživanje povijesti i ostalim povjesničarima. Ako zbrojimo njegova autorska i urednička djela, doći ćemo do nevjerojatne brojke od gotovo 500 bibliografskih jedinica, no taj broj nije potpun jer su mnogi radovi s početka karijere zaboravljeni, a oni iz 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća zbog političke nepodobnosti nisu mogli biti napisani pod pravim imenom.

Njegova najvrjednija djela svakako su: Najstariji zapisnik općine Osijek-Tvrđa od 1705. do 1745. godine, Stanovništvo Osijeka 1693. – 1703., Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. i 1702. godine, Izvješćaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije u Srijemu nakon Osmanske vladavine 1698. i 1702. godine, Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine, Hrvati i Osmansko Carstvo, Grad i tvrđava Osijek, Osnivanje Vojne granice u Slavoniji 1702.

Koji su Vam povjesničari bili uzori i utjecali na Vas da postanete znanstvenikom, te Vas učili da se kritički odnosite prema izvorima?

Kao uzora mogu navesti najvećeg hrvatskog povjesničara, dr. Ferdu Šišića. Dr. Ferdo Šišić ostvario je, zahvaljujući svom predanom istraživačkom radu, velik napredak u hrvatskoj historiografiji. Gotovo sva njegova djela temelje se na arhivskim izvorima te sam se i u svom istraživačkom djelovanju nastojao držati njegove kralice ad fontes. Naravno, poznavanje nacionalne povijesti nemoguće je bez Vjekoslava Klaića i Grga Novaka, a s Klaićevim djelima bio sam upoznat još kao gimnazijalac.

Nakon dolaska u Osijek volontirao sam u Muzeju Slavonije gdje sam upoznao ravnatelja dr. Josipa Bösendorfera. Dr. Josip Bösendorfer prvi me upoznao s istraživanjima iz prošlosti Slavonije te mogu reći da je on bio moj mentor koji mi je pomogao da postanem povjesničar. Dr. Josipa Bösendorfera smatram najvećim povjesničarom Slavonije jer je svojim istraživanjem početkom XX. stoljeća započeo suvremeno i znanstveno utemeljeno vrednovanje povijesti Slavonije. Nažalost, nije se mogao posvetiti samo znanosti jer je trpio i brojne političke progone, počevši od studentskih dana kada je sudjelovao u paljenju mađarske zastave prilikom dolaska hrvatskog kralja Franje Josipa u Zagreb. Tada je izbačen sa zagrebačkog sveučilišta, a školovanje je nastavio u austrijskoj polovici Monarhije. Progoni su se nastavili i u Kraljevini Jugoslaviji, kada je zbog hrvatskih uvjerenja prisilno umirovljen. Nažalost, politička umirovljenja osoba iz kulture postoje i danas. Tijekom Drugog svjetskog rata uložio je velike snage kako bi spasio osječki gradski muzej od njemačkih okupatora. Za to mu se niti onda, a niti danas ne odaje dovoljno priznanja jer upravo zahvaljujući njemu u Osijeku imamo najveći kompleksni muzej u Republici Hrvatskoj, koji svojom građom, uz arhiv i galeriju, omogućuje

izvrstan uvid u osječku povijest. Progonjen je i u novoj Jugoslaviji, zbog toga što njegovi tekstovi nisu odgovarali dogmatskim partijskim uvjerenjima i velikosrpskoj ideologiji.

U istraživanjima ste uvijek ostali vezani uz Osijek i Slavoniju. Zašto je tomu tako?

U Osijek sam se doselio 1942. godine, prije toga živio sam uz more i bio vezan za njega. Premda Osijek nema more, ima rijeku Dravu koja je ovaj grad učinila posebnim i kroz povijest, a i u mom životu. Iako sam iz Osijeka otišao rano i u njemu malo boravio, uvijek sam mu se vraćao u svojim istraživanjima. Možda je to zbog ljudi koji su ondje drugačiji nego u Zagrebu ili zbog Grada koji je prihvaćao sve doseljenike kao svoju djecu. Nadam se da sam se odužio mom Gradu s cijelim nizom bibliografskih jedinica čija je on tema. Slavonija ima prebogatu povijest koja je sastavljena od mnogih slavnihi osoba i događaja, no nažalost malo je istražena, a neka područja gotovo su netaknuta. Cijeli sam život istraživao povijest Slavonije, a sada, nakon 60 godina istraživačkog rada, mogu reći da bi mi trebalo još nekoliko života da bih istražio barem veći dio povijesti Slavonije.

Kako biste ocijenili stanje hrvatske historiografije kada ste započinjali s radom, a kako danas?

U Muzeju Slavonije zaposlio sam se 1. ožujka 1954. godine. Tada je stanje hrvatske historiografije bilo je vrlo skromno jer smo imali malo povjesničara. Za hrvatsku povijest ovisili smo o Šišićevim djelima jer drugih istaknutijih predstavnika nije bilo. Više je bilo onih koji su se bavili temama iz 19. stoljeća jer je i materijal bio dostupniji, dok se starijom poviješću gotovo nitko nije bavio. Što se tiče istraživanja lokalnih povijesti, situacija je slična kao i danas. Najbolje je bila istražena povijest Dalmacije i Istre, a najlošije povijest Slavonije. Ne vidim puno napretka u historiografiji sjevernog dijela Hrvatske. Za razliku od Hrvata, Mađari su još krajem 19. stoljeća objavili izvore bez kojih nema smisla započinjati istraživanje povijesti Slavonije. A kod nas je vrlo malo istraživača upoznato s njima. Povijest se ne može istraživati bez ključnih izvora, a nažalost velik broj današnjih povjesničara radi samo kompilacije drugih autora i tako se povećanjem broja objavljenih radova stvara prividan razvoj historiografije, no samo se povećava kvantiteta, ali ne i kvaliteta. Uzimimo kao primjer Jadransku obalu; još nitko nije temeljito istražio vezu gradova s jedne i s druge strane obale Jadranskog mora, a mišljenja sam da se upravo u komunalnim arhivima zapadnojadranske obale kriju odgovori na neka pitanja iz naše rane povijesti.

Što su po Vašem mišljenju najveći problemi suvremene hrvatske historiografije?

Problem je što povjesničari ne rade na izvornom arhivskom gradivu, no ne možemo samo njih kriviti za to. Glavni su razlog tomu teške materijalne prilike, uslijed čega hrvatska historiografija stagnira. Povjesničari nemaju prilike istraživati u stranim arhivima, a strani arhivi su bogati građom koja se odnosi na Hrvatsku, a posebno na Slavoniju. Ponovno se vraćam na naše susjede Mađare, oni su između dva svjetska rata stvorili zbirku izvora koje su sakupili diljem Europe i tako omogućili svojim povjesničarima lakše istraživanje. Kad sam 1971. godine prvi put došao u arhiv u Budimpešti, ostao sam zatečen kad su mi arhivisti, na tečnom hrvatskom, rekli da je posljednji hrvatski povjesničar koji je ondje istraživao bio upravo Ferdo Šišić. A Šišić je tada bio mrtav već gotovo 30 godina! Mi smo imali velik broj doktora povijesti koji su objavljivali bez konzultiranja glavnih izvora. Među mlađom generacijom današnjih povjesničara postoji trend odlazaka na doktorate u Budimpeštu. Nadam se da će

Povjesničar dr. sc. Ive Mažuran

tamo znati dobro iskoristi vrijeme i posvetiti se istraživanju hrvatske povijesti u mađarskim arhivima, koji su prebogati građom vezanom uz naše prostore.

Kako ocjenjujete novija povijesna istraživanja povijesti Slavonije?

Drago mi je da se u Slavoniji nešto radi i piše, napokon imamo i Institut za povijest u Slavonskom Brodu, Odsjek za povijest u Osijeku, Državni Arhiv u Osijeku, Muzej Slavonije u Osijeku i još neke manje lokalne arhive i muzeje. Nažalost, njihov je rad vrlo skroman jer nedostaje suradnje među institucijama i zajedničkih projekata. Tim projektima i suradnjom među stručnjacima trebalo bi se temeljito istražiti povijest Slavonije. Povijest Slavonije prebogata je, a naš je najveći problem nedostatak stručnjaka koji su spremni godine i godine rada provesti u domaćim i stranim arhivima, kako bi načinili kvalitetne studije i tako unaprijedili slavonsku historiografiju. Srećom, nije sve tako crno, još uvijek stručnjaci koji kvalitetno rade i pišu, a nadajmo se da ćemo u skoroj budućnosti imati još više kvalitetnih stručnjaka, koji će rasvijetliti nepoznanice iz naše povijesti. Dobar nam primjer svakako daje Državni arhiv u Osijeku, koji stalnom objavom izvora omogućuje stručnjacima lakšu dostupnost materijala i tako im omogućuje brže i jeftinije istraživanje. Drago mi je da je Arhiv nastavio s izdavačkom djelatnošću koju smo započeli dr. Kamilo Firnger i ja još sredinom 60-tih godina prošlog stoljeća.

Koji su strani arhivi najbogatiji građom za povijest Slavonije?

Po količini građe svakako su najbogatiji arhivi koji se nalaze u centru nekadašnje države u Beču, a to su komorski, vojni i finansijski arhiv. Od austrijskih arhiva, za istraživanje povijesti Slavonije, svakako je značajan onaj u Grazu, gdje se nalaze izvori vezani uz osnivanje i djelovanje Vojne granice. U Budimpešti je značajan komorski arhiv, u kojem se mogu pronaći podatci o povijesti Osijeka i Slavonije, a svakako su najbrojniji izvori koji govore o refeudalizaciji Slavonije u 18. stoljeću, tj. o ponovnom osnivanju vlastelinstava. Za oslobođanje Slavonije od Turaka najznačajniji nam je arhiv u Karlsruheu jer je jedan od glavnih vojskovođa u tom ratu, Ludwig Badenski, tamo imao svoje sjedište, pa su tamo stizali svi izvještaji s ratišta, a naravno odatle se i planirala strategija daljnjih osvajanja. Dakako, za doba osmanske vladavine ne smijemo izostaviti turske arhive, koji su nedovoljno poznati našim povjesničarima.

S kojim problemima ste se susretali tijekom Vaših istraživanja?

Najveći problemi bili su financijske naravi jer sam djelovao kao samostalni istraživač. Sva svoja istraživanja sam sam financirao. Za sve objavljeno u časopisima, novinama, prigodnim izdanjima, s iznimkom za nekoliko knjiga, nisam primio nikakav autorski honorar. Kada sam 1. rujna 1960. godine počeo raditi u Arhivu u Osijeku, nisam imao svoj radni prostor, stolicu, pisači stol, a kamoli pisaču mašinu. Arhiv su tada činili dokumenti koji su bili „složeni“ na podu i kao takvi nisu bili dostupni istraživačima za istraživanje. Uz jednog arhivskog radnika i ja sam postao radnik. Izradili smo nove police i kompletnu građu složili na njih. Od 1960. do 1971. godine uredio sam i izdao 65 brojeva Revije, časopisa za književnost, kulturu, umjetnost i društvena pitanja Ogranka Matice hrvatske u Osijeku. Brojni problemi često su bili i političke naravi jer sam zbog svojih stavova bio nepodoban komunističkoj vlasti. Uslijed toga sam 1970. godine i podnio ostavku na mjesto ravnatelja Historijskog arhiva u Osijeku te se preselio u

Zagreb i počeo raditi kao stručni urednik Školske knjige za društvene znanosti. Tada su, 60-ih godina, granice bile zatvorene, pa je iz Osijeka bilo gotovo nemoguće doći u inozemstvo. Preseljenjem u Zagreb inozemstvo je postalo dostupnije. Tako da su od tada moji radovi bili bogatiji izvorima iz stranih arhiva.

Na koje istraživanje, odnosno na koju knjigu ste najponosniji?

Nikada nisam o tome razmišljao, no svakako sam najponosniji na objavljene izvore iz 18. stoljeća, kojima je ostvaren pomak u našoj povijesnoj znanosti. To su Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. i 1702. godine, Izvještaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijeme nakon Osmanske vladavine 1698. i 1702. godine, Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine te Osnivanje Vojne granice u Slavoniji 1702. godine. A od autorskih knjiga smatram da su najvrjednije Hrvati i Osmansko Carstvo i Grad i tvrđava Osijek. Na prijedlog dr. Kamila Firngera prepisao sam i priredio za tisak Najstariji zapisnik općine

Predstavljanje knjige
“Hrvati - slike iz ratničke prošlosti”
u Zagrebu 1993. godine

Osijek – Tvrđa od 1705. – 1745. godine i tim sam djelom započeo svoju djelatnost na objavljivanju izvora. Posebno sam ponosan na jednu epizodu

iz osječke povijesti s početka XX. stoljeća; godine 1905. u Osijeku je bio prvi opći štrajk na našem području, a tom je prilikom smrtno stradao 16-ogodišnji mladić Srećko Kulunčić. Već 1906. godine socijal – demokratsko radništvo Osijeka podiže mu spomenik koji postoji i danas, nakon što je obnovljen 1971. godine. Osijek je jedinstven grad u Europi po tom spomeniku, budući da se u svom radu nikad nisam susreo sa sličnim fenomenom u Europi.

Planirate li u doglednoj budućnosti izdati neku novu knjigu?

Planiram, no nadam se da će mi to omogućiti zdravstvene prilike. Planiram napisati novi tekst o Osijeku u vrijeme osmanske vladavine, na temelju novootkrivenih izvora, čime planiram dopuniti studiju Srednjovjekovni i turski Osijek. U pripremi za tisak imam izvore koji govore o stanju u Slavoniji 1723. godine i izvore o funkcioniranju osječkog magistrata krajem 17. stoljeća. To je razdoblje potpuno nepoznato, pa bi ti izvori trebali osvjetliti nama nedovoljno poznato razdoblje povijesti Osijeka i Slavonije. No u prvom redu planiram dovršiti autobiografiju, u kojoj sam progovorio o svom životu i radu, a tako i o svojim suvremenicima.

Koja je Vaša poruka studentima koje zanima istraživački rad?

Trebaju početi od početka, najprije se upoznati s dosezima historiografije kroz čitanje povijesnih knjiga te vidjeti koje izvore i literaturu autor koristi u pisanju. Svaki student već tijekom studija treba početi skupljati stručnu i znanstvenu literaturu. Student ne može u pravom smislu riječi studirati bez svoje knjižnice, koja mu treba služiti kao pomoć u izgradnji njega kao budućeg znanstvenika. Prilikom pisanja uvijek se moraju pozvati na izvore i literaturu. Moraju shvatiti da su i izvori i literatura podložni kritici, a da je rad bez izvora samo kompilacija. Trebaju biti hrabri i spremni na izazove i učenje novih znanja jer samo tako mogu postati dobri povjesničari i dovesti do napretka hrvatsku povijesnu znanost. Naravno, od sveg im srca želim puno sreće i uspjeha u istraživanju povijesti Slavonije, nadam se da će svojim radom nastaviti ono što smo započeli mi, njihovi prethodnici.

Ive Mažuran (krajnje desno) u društvu
Gustava Krkleca, Gрге Novaka i
Dobriše Cesarića; Vinkovci 1966.
godine